

UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASLARIDA PEDAGOGIK JARAYONLARNI
TASHKIL ETISH VA BOSHQARISHGA OID XORIJIY MAMLAKATLAR
TAJIRIBALARI TAHLILI

Odiljonova Gulasal Ilxomjon qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21364651>

Annotatsiya. Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribalari tahlil qilinadi.

Xususan, Singapur va Malayziya maktab tizimlaridagi innovatsion boshqaruv usullari, ta'lim sifatini oshirish strategiyalari, pedagoglarning malaka oshirish tizimi va raqamli texnologiyalarni integratsiyalash tajribasi o'rganiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim sifatini yaxshilash, samarali pedagogik boshqaruv mexanizmlarini ishlab chiqish hamda O'zbekiston maktablariga amaliy tavsiyalar berish imkonini yaratadi.

Kalit so'zlar: pedagogik boshqaruv, ta'lim jarayoni, Singapur, Malayziya, innovatsion tajriba, ta'lim sifati.

АНАЛИЗ ОПЫТА ИНОСТРАННЫХ СТРАН ПО ОРГАНИЗАЦИИ И
УПРАВЛЕНИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКИМИ ПРОЦЕССАМИ В
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Аннотация. В данной статье анализируется опыт зарубежных стран в организации и управлении педагогическим процессом в учреждениях общего среднего образования. Особое внимание уделяется инновационным методам управления в системе образования Сингапура и Малайзии, стратегиям повышения качества образования, системе повышения квалификации педагогов и интеграции цифровых технологий.

Результаты исследования позволяют разработать рекомендации для повышения качества образования и эффективного педагогического управления в школах Узбекистана.

Ключевые слова: педагогическое управление, образовательный процесс, Сингапур, Малайзия, инновационный опыт, качество образования.

ANALYSIS OF FOREIGN EXPERIENCE IN ORGANIZING AND MANAGING
PEDAGOGICAL PROCESSES IN GENERAL EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. This article analyzes the experiences of foreign countries in organizing and managing the pedagogical process in general secondary education institutions. In particular, it examines innovative management methods in the school systems of Singapore and Malaysia, strategies for improving education quality, teacher professional development frameworks, and the integration of digital technologies. The study's findings provide practical recommendations for enhancing educational quality and developing effective pedagogical management mechanisms in schools in Uzbekistan.

Keywords: pedagogical management, educational process, Singapore, Malaysia, innovative practices, education quality.

O'zbekistonda so'nggi yillarda umumiy o'rta ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Xususan, ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish, ta'lim sifatini baholashning zamonaviy mexanizmlarini ishlab chiqish hamda pedagog kadrlarning kasbiy rivojlanishini ta'minlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Umumiy o'rta ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan muhim yo'nalishlardan biri – Milliy o'quv dasturining joriy etilishidir. Mazkur dastur asosida dars jarayonini rejalashtirish, amalga oshirish va baholashda o'qituvchining refleksiv faoliyatiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Shuningdek, ta'lim muassasalarini boshqarish tizimida ham yangilanishlar kuzatilmoqda.

Maktab direktorlarining boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish, strategik rejalashtirish, ichki monitoring va tahlil tizimlarini takomillashtirish bo'yicha o'quv-seminarlar va malaka oshirish kurslari tashkil etilmoqda.

Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishni takomillashtirishga qaratilgan har qanday ilmiy izlanish, avvalo, maktabni oddiy ma'muriy tuzilma sifatida emas, balki inson kapitali, qadriyatlar, qoidalar, resurslar va natijalar o'zaro ta'sirlashadigan ochiq ijtimoiy-pedagogik tizim sifatida anglashdan boshlanadi.

Bunday tizimda ta'lim-tarbiya jarayoning sifatini oshirish faqat ko'rsatma va nazorat bilan emas, balki maqsadlarni aniqlash, jarayonni kuzatish, dalillarni yig'ish, tahlil qilish, tuzatish kiritish va barqaror amaliyotga aylantirishni o'z ichiga olgan boshqaruv siklining uzluksiz ishlashi bilan ta'minlanadi. Shu nuqtai nazardan, refleksiv yondashuv pedagogik jarayonlarni boshqarish nazariyasida "qayta aloqa"ni texnik vosita yoki hisobot uchun ma'lumot yig'ish sifatida emas, balki qaror qabul qilishning ma'no yaratishga qaratilgan intellektual mexanizmi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Refleksiv yondashuvga tayangan boshqaruvda rahbar, o'qituvchi va jamoa o'z faoliyati natijalarini "qayta o'qish" orqali qarorlarning asoslanganlik darajasini, ularning maqsadga muvofiqligini, resurslar bilan ta'minlanganligini, ijro intizomini, kutilayotgan va real natijalar o'rtasidagi tafovut sabablarini anglaydi hamda keyingi harakatlarini qayta qurishga tayyor turadi.

Bunday intellektual-amaliy tayyorgarlikni shakllantirishda xorij tajribalari, ayniqsa, ta'lim sifatini boshqarishda ichki baholash va o'z-o'zini takomillashtirish madaniyatiga ega bo'lgan davlatlar misoli muhim metodologik resurs hisoblanadi; chunki u nazariy tushunchalarning amaldagi institutsional ko'rinishini, mexanizmlarini va cheklovlarini ko'rsatadi. [1]

Refleksiv yondashuvning nazariy-metodologik asoslari ko'p qavatli bo'lib, uning ilmiy poydevorida umumfalsafiy, umumilmiy va xususiy-pedagogik metodologiya qatlamlari uyg'unlashadi. Umumfalsafiy darajada refleksiya insonning bilish faoliyatida "o'ziga qayta qaytish", o'z tafakkuri va amaliyotini anglash, asoslash va qayta qurish qobiliyati sifatida tushuntiriladi; bu qobiliyat ta'lim tashkilotida boshqaruv qarorlarini sub'ektiv taassurotga emas, ratsional tahlil va dalillarga tayantirishga xizmat qiladi. Umumilmiy darajada tizimli yondashuv va kibernetik g'oyalar refleksiv boshqaruvni qaytmas buyruq zanjiri emas, balki kirish ma'lumotlari, jarayon, chiqish natijalari va qayta aloqa konturiga ega dinamik tizim sifatida tavsiflaydi; maktabdagi har qanday yangilanish yoki tuzatish ham aynan shu konturning ishlash sifatidan kelib chiqadi. Shu yerda "boshqaruv" tushunchasi pedagogik jarayonlarga tashqi ta'sir o'tkazish emas, balki ta'lim maqsadlari va natijalarini ta'minlovchi shart-sharoitlarni rejalashtirish, tashkil etish, muvofiqlashtirish, resurs bilan ta'minlash, monitoring qilish va tahlil asosida qaror qabul qilish faoliyati sifatida qonuniylashtiriladi. Xususiy-pedagogik metodologiya esa refleksiyani o'qitish va tarbiyalash jarayonlarining ichki mantig'i bilan bog'laydi: o'quvchi faolligi, o'qituvchining metodik tanlovi, sinf muhiti, muloqot madaniyati, baholash siyosati kabi omillar o'z-o'zidan emas, balki tahlil va qiyos orqali ko'rinadigan ta'sir mexanizmlari orqali o'zgarishga moyil bo'ladi.

Reflektiv yondashuvning kuchli tomoni shundaki, u pedagogik jarayonni “bir marta to‘g‘ri qo‘yib qo‘yiladigan” konstruksiya deb qabul qilmaydi; aksincha, har bir siklda yangi ma‘lumotlar paydo bo‘lishi va kontekst o‘zgarishi hisobga olingan holda qarorlarni qayta ko‘rib chiqishni normal holat sifatida ko‘radi.

Pedagogik jarayonlarni boshqarishda reflektiv yondashuvni amaliy jihatdan boyitadigan xorij tajribalar orasida Singapur va Malayziya misoli nazariy-metodologik jihatdan katta qiziqish uyg‘otadi, chunki har ikki davlatda ta‘lim sifatini yaxshilash davlat siyosati darajasida olib boriladi, maktab rahbarligi va o‘qituvchilar kasbiy rivoji tizimli qo‘llab-quvvatlanadi, ichki baholash va takomillashuv mexanizmlariga alohida urg‘u beriladi. Singapurda ta‘lim sohasidagi strategik yo‘nalishlar mamlakatning “Thinking Schools, Learning Nation” (Fikrlovchi maktablar, o‘rganuvchi millat) kabi umummilliy ta‘lim vijoni bilan bog‘langan bo‘lib, bu vijon hozirgacha ta‘lim tizimida o‘zgarishlarga yo‘l ochuvchi g‘oyaviy asos sifatida e‘tirof etiladi.

Refleksiv yondashuv nuqtai nazaridan qaralsa, bunday vijon maktabdagi barcha qarorlar va jarayonlar “nega bunday qilayapmiz?” degan ma‘no savoli bilan birga yurishini talab qiladi; ya‘ni maktab faqat natija chiqarish fabrikasi emas, balki tafakkur, ijod va hayot davomida o‘qish madaniyatini yaratadigan muhitga aylanishi kerak. Singapurda 2000-yillar o‘rtalaridan (ayniqsa, “Teach Less, Learn More” tashabbusi) o‘qitishni mazmunan chuqurlashtirish, talaba/o‘quvchi faolligini kuchaytirish, mexanik yodlashdan ko‘ra tushunish va qo‘llashga yo‘nalishni oshirish kabi maqsadlar ham aynan reflektiv pedagogika uchun qulay sharoit yaratadi, chunki bunday o‘qitishda o‘qituvchi o‘z amaliyotini doimiy tahlil qilishi, usullarni qayta tanlashi, fikr-mulohaza asosida dars dizaynini takomillashtirishi tabiiy talabga aylanadi.

Singapur maktablarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish tajribasining markaziy elementlaridan biri sifatida School Excellence Model (SEM) ko‘rsatiladi; u maktablarning o‘z-o‘zini baholashi va tizimli takomillashuvini rag‘batlantiradigan sifatni boshqarish ramkasi sifatida tavsiflanadi. Ilmiy manbalarda SEM 2000 yildan boshlab maktablarni tashqi inspeksiyaga to‘liq bog‘lab qo‘ymasdan, o‘z-o‘zini baholash va dalilga tayanilgan takomillashuv logikasiga o‘tkazishga xizmat qilgani ta‘kidlanadi. Reflektiv yondashuvning metodologik mazmuni bilan bog‘lasak, SEM maktabda refleksiyaning “insonning ichki holati”dan “tashkilotning boshqaruv amaliyoti”ga ko‘tarib beradi: rahbarlar va pedagoglar maktab ishini turli mezonlar bo‘yicha tahlil qilib, o‘zining kuchli tomonlari va rivojlanish nuqtalarini aniqlaydi, keyin esa rejalashtirish, resurs taqsimoti, kadrlar bilan ishlash, o‘quv jarayoni dizayni kabi qarorlarni shu tahlildan kelib chiqqan holda qayta qurishga harakat qiladi.

SEM haqidagi tadqiqotlarda u maktabni “tizimli” qarashga, ya‘ni natijalarga erishish jarayonlari qanday tashkil etilgani, liderlik va resurslar qanday safarbar qilingani, jamoa bilan qanday aloqa va hamkorlik qurilganiga e‘tibor qaratishga undashi ta‘kidlanadi; shu jihatlar refleksiv boshqaruvning asosiy tamoyillari bilan uyg‘undir. Bunda xavf ham bor: agar ramka formal hisobotchilikka aylansa, refleksiya mohiyati yo‘qoladi; shuning uchun Singapur tajribasini ilmiy tahlil qilishda SEMni “qolip” emas, “ma‘no va dalil asosidagi takomillashuv konturi” sifatida tushunish muhim.

Singapurda refleksiv boshqaruvni kuchaytiruvchi yana bir muhim institutsional yo‘nalish sifatida Professional Learning Communities [3] (PLC) tizimini qayd etish mumkin. PLC ta‘lim tashkilotida o‘qituvchilarni hamkasblar bilan muntazam hamkorlikda o‘rganishga, o‘qitish amaliyotini muhokama qilishga, ma‘lumot va natijalarni birgalikda tahlil etishga, sinfdagi tajribani dalilga tayanilgan holda qayta dizayn qilishga olib keladi.

Singapurda PLC davlat tashabbusi sifatida maktablarda hamkorlik madaniyatini mustahkamlashga qaratilgani, o'qituvchilarni jamoaviy o'rganish va bir-birini qo'llab-quvvatlash orqali o'quvchi natijalarini yaxshilashga yo'naltirishi haqida ilmiy manbalarda ma'lumotlar uchraydi. Refleksiv yondashuv nuqtai nazaridan, PLC rahbar uchun ham muhim "mexanizm" hisoblanadi, chunki rahbar pedagogik jarayonni faqat ma'muriy topshiriqlar bilan emas, balki o'qituvchilarning kasbiy fikrlash va hamkorlik qobiliyatini kuchaytirish orqali boshqaradi. Bu yerda refleksiya individual emas, jamoaviy bilim yaratish jarayoniga aylanadi: muayyan dars amaliyoti yoki o'quvchi muammosi umumiy muhokamaga chiqadi, uning sabablari dalillar bilan tahlil qilinadi, turli strategiyalar sinab ko'riladi va natijaga qarab qarorlar qayta shakllanadi.

Mazkur jarayonlarda o'qituvchilarning o'z amaliyoti haqida fikr yuritishi, hamkasb fikr-mulohazasini qabul qilishi, uning asosida o'z uslubini o'zgartirishi refleksiv kompetensiyaning tabiiy indikatoriga aylanadi. [2]

Singapur tajribasida refleksiv yondashuvning tushunchalari va mexanizmlari o'qituvchining kasbiy o'sishi modeli bilan ham uyg'unlashgan. Academy of Singapore Teachers tomonidan tavsiflangan Teacher Growth Model o'qituvchilarni o'z kasbiy rivojlanish yo'lini rejalashtirishga, ehtiyoj va qiziqishlarini anglashga, hamkorlikda o'rganishga va ta'lim natijalarini ta'minlashga yo'naltiruvchi "yo'l xaritasi" sifatida ko'rsatiladi. Bunday model refleksiv menejment uchun metodologik jihatdan muhim, chunki u kasbiy o'sishni tashqi talablarga moslashish emas, balki o'qituvchining o'zini anglashi, maqsad qo'yishi va natijaga qarab o'z traektoriyasini tuzatib borishi sifatida talqin qiladi. Refleksiv yondashuv texnologiyalari nuqtai nazaridan qaralsa, o'qituvchi o'z rivojlanishini refleksiya qila olmasa, pedagogik jarayonni yuqori sifatda tashkil etish qiyinlashadi; maktab rahbarining vazifasi esa bunday refleksiya uchun shart-sharoit, vaqt, resurs va madaniy qo'llab-quvvatlashni ta'minlashdan iborat bo'ladi. Singapurda o'qituvchilarning tadqiqot-inqiroy (inquiry) usullari orqali o'z amaliyotini tahlil qilishiga oid misollar ham ta'lim siyosatiga bag'ishlangan tahliliy materiallarda keltiriladi; bu jihat refleksiv boshqaruvning bilimga tayanilgan qaror qabul qilish talabini amalda ko'rsatadi.

Singapurdagi pedagogik jarayonlarni boshqarish tajribasini refleksiv yondashuv nuqtai nazaridan to'liq tushunish uchun rahbarlar tayyorgarligi va liderlik rivoji institutiga ham e'tibor qaratish zarur. Maktab rahbari refleksiv boshqaruvda faqat "nazoratchi" emas, balki jamoaviy o'rganishni tashkil etuvchi, ma'lumotlar bilan ishlashni madaniyatga aylantiruvchi, qarorlarning sabab-oqibat logikasini ochiq muhokama qilib beradigan "pedagogik lider" sifatida namoyon bo'ladi. Singapurda National Institute of Education bilan bog'liq Leaders in Education Programme haqidagi materiallarda bu dastur tanlab olingan rahbarlar uchun to'liq vaqtli, muayyan davomiylikka ega tayyorgarlik sifatida tavsiflanadi va unda o'z-o'zini anglash, qadriyatlarni ichkilashtirish, tafakkurni takomillashtirish kabi shaxsiy-refleksiv elementlarga e'tibor qaratilishi qayd etiladi. Bunday tayyorgarlik refleksiv menejmentning tushunchaviy asosini mustahkamlaydi, chunki rahbar o'z qarorlarining cheklovlari va ta'sirini anglamasa, jamoada ishonch va ma'no yaratish qiyin bo'ladi. Shu nuqtai nazardan, Singapur tajribasi refleksiv yondashuv texnologiyasini faqat instrumentlar to'plami emas, balki liderlik madaniyati bilan ta'minlangan tizim sifatida ko'rishni talab qiladi.

Malayziya tajribasi esa refleksiv boshqaruvni turli kontekstlarda, ayniqsa, maktablar o'rtasidagi natija tafovutlarini kamaytirish va tizimli qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish sharoitida ko'rish imkonini beradi.

Malayziya Education Blueprint 2013–2025 hujjatlarida ta'lim sifatini oshirish, ta'lim-o'qitish sifati, ishonchli va mazmunli axborotdan foydalanish, shaffof hisobdorlik va mos o'quv muhitlari kabi yo'nalishlarga urg'u berilishi ta'limni boshqarishda dalilga tayangan qaror qabul qilish tamoyilini institutsionallashtirishga intilish borligini ko'rsatadi. Refleksiv yondashuv nuqtai nazaridan, bunday siyosat maktabda "ma'lumot"ni faqat statistik hisobot emas, balki o'z-o'zini anglash va takomillashuvga xizmat qiluvchi vosita sifatida qabul qilishni talab qiladi. Shunday qilib, Malayziya tajribasi refleksiv boshqaruv texnologiyalarining "sistemalar o'rtasida ko'priq qurish" funksiyasini yaqqol ko'rsatadi: markaziy siyosat, hududiy (okrug/tuman) qo'llab-quvvatlash va maktab ichidagi amaliyot o'rtasidagi muvofiqlik qanchalik kuchli bo'lsa, refleksiya amalda shunchalik samarali ishlaydi.

Malayziyada pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishni refleksiv asosda takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim instrumentlardan biri sifatida Standard Kualiti Pendidikan Malaysia Gelombang 2 (SKPMg2) ko'rsatiladi. Rasmiy materiallarda SKPMg2 maktabni boshqarish va ta'lim sifatini ta'minlash uchun yo'riqnoma va baholash instrumenti sifatida taqdim etiladi; uning mazmunida liderlik, tashkilotni boshqarish, o'quv-tarbiyaviy ishlar va o'qitish-o'rganish jarayoni, o'quvchi natijalari kabi yo'nalishlar qamrab olinishi ta'lim sifatini kompleks ko'rishga urinish borligini anglatadi. SKPMg2 ning amaliy kuchli tomoni refleksiv boshqaruv uchun juda muhim bo'lgan "o'z-o'zini baholash" logikasini institutsional tartibga solishi bilan izohlanadi: maktab rahbarlari va pedagoglar o'z faoliyatini belgilangan standartlar asosida tahlil qiladi, dalillarni to'playdi, o'z kuchli va zaif tomonlarini ko'radi va keyingi rivojlanish qadamlarini rejalashtiradi. Ilmiy adabiyotlarda SKPMg2 2017 yil atrofida o'z-o'zini baholash instrumenti sifatida joriy etilgani haqidagi ma'lumotlar ham bu instrumentning nisbatan yangi va islohotlar bilan bog'liq ekanini ko'rsatadi. Refleksiv yondashuv nuqtai nazaridan, bunday standartlar ikki xil natija berishi mumkin: agar ularni maktab o'z-o'zini anglash va rivojlanish uchun ishlatlsa, refleksiya chuqurlashadi; agar ular faqat tekshiruvdan o'tish uchun formal dalil to'plashga xizmat qilsa, refleksiya sun'iy hisobotchilikka aylanadi. Shuning uchun Malayziya tajribasi reflektiv boshqaruv texnologiyasini joriy etishda madaniy-psixologik muhit va ishonchni ta'minlash qanchalik hal qiluvchi ekanini yana bir bor ko'rsatadi.

Malayziyada reflektiv boshqaruv mexanizmini kuchaytiruvchi yana bir muhim yo'nalish sifatida tuman darajasidagi qo'llab-quvvatlash va kouching dasturlari nazarga tashlanadi. Xususan, School Improvement Specialist Coaches Plus (SISC+) dasturi o'qituvchilarga joyida metodik-pedagogik ko'mak berish, dars amaliyotini takomillashtirishga kouching orqali yordam berishga qaratilgani haqida manbalarda ta'kidlanadi; SISC+ning School Improvement Partner Plus (SIP+) bilan hamkorlik qilib, rahbarlar va o'qituvchilarni parallel qo'llab-quvvatlashi, ayniqsa, past natija ko'rsatayotgan maktablarda sifat farqini kamaytirish maqsadiga bog'lanishi keltiriladi. Refleksiv yondashuvning tushunchaviy asoslari bilan bog'lasak, kouching – refleksiyani faollashtiruvchi maxsus kommunikatsiya texnologiyasidir: u o'qituvchining faoliyatiga tashqi baho berishdan ko'ra, o'qituvchini o'z amaliyotini anglashga, dalillarni ko'rishga, sabab-oqibatni tushunishga va o'zining keyingi harakatlarini rejalashtirishga yetaklaydi. Akademik materiallarda kouching jarayonida "authentic dialogue" va "reflection" kabi komponentlar tilga olinishi aynan shuni anglatadi: refleksiv texnologiyaning markazida oddiy maslahat emas, tahlilga asoslangan muloqot yotadi. Bunday mexanizmlar rahbar va o'qituvchi faoliyatini bog'lab, maktabdagi pedagogik jarayonlarni tashkil etishni faqat ichki resurslar bilan emas, tashqi ekspert-kouchlar orqali ham qo'llab-quvvatlaydi; shu bilan birga,

ta'lim tizimidagi "markaz-hudud-maktab" zanjiridagi ma'lumot almashish va qayta aloqa sifati oshadi.

Malayziyada maktablarning tubdan yangilanishiga qaratilgan Transformasi Sekolah 2025 (TS25) tashabbusi ham pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish nuqtai nazaridan muhim empirik maydon hisoblanadi. TS25 haqidagi tahliliy manbalarda u liderlik, o'qitish sifati, o'quv muhiti va jamoa ishtirokini qamrab olgan kompleks o'zgarishlar dasturi sifatida tavsiflanadi, shuningdek, qaror qabul qilishda ma'lumotga tayanish va pedagoglar rivojini qo'llab-quvvatlash kabi yo'nalishlarga e'tibor qaratilgani ta'kidlanadi. Reflektiv yondashuv nuqtai nazaridan, TS25ning qiymati uning "texnologiya" sifatida kompleks ishlashida: u maktab rahbarini faqat ma'muriy boshqaruvchi emas, ta'limni yetaklovchi lider sifatida qayta pozitsiyalaydi, pedagoglardan esa zamonaviy o'qitish amaliyotini sinab ko'rish, natijalarni tahlil qilish va hamkorlikda takomillashtirishni talab qiladi. TS25ga bag'ishlangan manbalarda PLC va hamkorlik muhiti, ma'lumotga tayanilgan qarorlar, uzluksiz qo'llab-quvvatlash kabi g'oyalar uchrashi reflektiv boshqaruv texnologiyasi uchun muhim metodologik dalil bo'la oladi. Mazkur tajriba shuni ko'rsatadiki, refleksiya "madaniy" darajaga ko'tarish uchun faqat standart yoki baholash instrumenti yetarli emas; u barqaror bo'lishi uchun rahbarlar tayyorgarligi, pedagogik kouching, jamoaviy o'rganish formatlari va resurslar bir vaqtning o'zida ishga tushishi kerak.

Singapur va Malayziya tajribalarini reflektiv yondashuvning nazariy tushunchalari bilan uyg'unlashtirib tahlil qilganda, pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishda "ichki sifatni ta'minlash" tushunchasi markaziy o'ringa chiqadi. Singapurda SEM maktabni o'z-o'zini baholash va tizimli takomillashuv yo'liga solishga xizmat qilgani ta'kidlansa, Malayziyada SKPMg2 shu vazifani standartlashtirilgan instrument sifatida bajaradi; har ikki holatda ham asosiy g'oya – maktab o'z faoliyati haqida dalilga tayanilgan xulosa chiqarishi va shu xulosadan kelib chiqqan holda o'zini qayta qurishi hisoblanadi. Bu yerda reflektiv yondashuvning tushunchaviy "yadrosi" aniq ko'rinadi: natijaga erishish faqat ijroni talab qilish bilan emas, balki jarayonni anglash, sabablarni ochish, mexanizmlarni sinash va tuzatish kiritish bilan bog'liq. Shu bilan birga, ikki mamlakat tajribasida reflektiv boshqaruvning ikkinchi qavati ham namoyon bo'ladi: jamoaviy o'rganish. Singapurda PLClar, o'qituvchi rivoji modellari va tadqiqot-inqiroy madaniyati o'qituvchilarning refleksiyasini jamoaviy shaklga keltirsa, Malayziyada kouching (SISC+) va maktab transformatsiya dasturlari (TS25) bu vazifani tizimli qo'llab-quvvatlash orqali amalga oshiradi. [3]

Metodologik jihatdan, ushbu tajribalar reflektiv yondashuv tushunchalarining tasnifini aniqlashda ham amaliy asos beradi. Refleksiya sub'ektga ko'ra rahbar refleksiyasi, o'qituvchi refleksiyasi va jamoa refleksiyasiga ajraladi; ob'ektga ko'ra dars amaliyoti, metodik xizmat, ichki nazorat, resurs boshqaruvi, o'quvchi rivoji va maktab madaniyati kabi yo'nalishlarga qaratilgan bo'ladi; vaqt nuqtai nazaridan esa amal vaqtidagi tezkor refleksiya (vaziyatni boshqarish), faoliyatdan keyingi tahlil (sabab-oqibat), hamda kelgusi harakatni rejalashtirishga qaratilgan oldindan refleksiya (strategik fikrlash) shakllarida namoyon bo'ladi. Singapurda SEM va PLC amaliyoti bu tasniflarning institutsional tasdig'ini ko'rsatadi: maktab o'z-o'zini baholaydi (institutsional refleksiya), o'qituvchilar guruhda o'rganadi (jamoaviy refleksiya), rahbarlar sifatini boshqarishda sistemali yondashadi (liderlik refleksiyasi). Malayziyada esa SKPMg2 o'z-o'zini baholash ramkasini, SISC+ va SIP+ kouching dasturlari reflektiv muloqot mexanizmlarini, TS25 esa refleksiya o'zgarishni boshqarish madaniyatiga bog'laydigan kompleks muhitni ta'minlaydi.

Bu tasniflar dissertatsiya paragrafi darajasida shunchaki nazariy ta'rif emas, balki refleksiv boshqaruv texnologiyasini modellashtirish uchun konstruktiv "kategoriyalar" vazifasini bajaradi: qaysi sub'ekt, qaysi ob'ekt, qaysi vaqtda, qaysi ma'lumot bilan, qaysi muloqot formatida refleksiya qilayotgani aniq belgilanganda, texnologiyaning algoritmi ham ilmiy asosli quriladi.

Shu o'rinda Singapur va Malayziya tajribalaridan kelib chiqadigan muhim nazariy xulosa shundaki, refleksiv yondashuv texnologiyalari samaradorligi "instrumentlar bor-yo'qligi" bilan emas, balki instrumentlarning boshqaruv sikliga qay darajada ulangani bilan belgilanadi. Singapurda SEM o'z-o'zini baholash natijalarini strategik rejalashtirish va resurslar bilan bog'lashga urg'u berishi, rahbarlar tayyorgarligi dasturlarida o'z-o'zini anglash va shaxsiy mahoratiga e'tibor qaratilgani refleksiyani qaror qabul qilish markaziga qo'yadi. Malayziyada esa SKPMg2ning standartlari, tuman darajasidagi kouching va transformatsiya dasturlari bir-birini to'ldirsa, refleksiv boshqaruv konturi mustahkamlanadi; agar bu bog'lanishlar uzilsa, standart formallashishi yoki kouching ta'sirining barqaror emasligi kabi muammolar yuzaga chiqishi mumkin. Demak, refleksiv yondashuvni nazariy-metodologik asosda tadqiq qilishda texnologiyani faqat alohida metodlar to'plami deb emas, balki boshqaruvning strategik-taktik-operatsion darajalarini birlashtiruvchi tizimli mexanizm deb ko'rish talab etiladi. [4] Singapur va Malayziya tajribalari pedagogik jarayonlarni refleksiv boshqaruv nuqtayi nazaridan qiyosiy tahlil qilish imkonini beradi. SEM va SKPMg2 kabi baholash ramkalari natija va jarayonni o'lchashda foydali bo'lsa-da, ularning rivojlantiruvchi salohiyati jamoada ishonch, ochiqlik va pedagogik xavfsiz muloqot muhiti bo'lmasa, cheklangan bo'ladi. Singapurdagi PLClar va Malayziyadagi kouching dasturlari hamkorlik va dialog orqali baholashni rivojlantiruvchi amaliyotga aylantirishga yordam beradi. Shu nuqtai nazardan, xorij tajribasi refleksiv boshqaruvni joriy etishda etik va madaniy shartlarning, xatoni jazolash emas, o'rganish imkoniyati sifatida ko'rishning, dalillarni "ayblov" vositasiga aylantirmaslikning muhimligini ko'rsatadi. Bu esa O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqaruvni samarali refleksiv yondashuv asosida rivojlantirish uchun asosiy mantiqiy yo'nalishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Jumanazarova G. Pedagogik jamoada ijobiy munosabatlar o'rnatishning psixologik va pedagogik usullari //Journal of science-innovative research in Uzbekistan. – 2025. – T. 3. – №. 1. – C. 282-288.
2. Пионова Р. С. Педагогика высшей школы //Мн.: Университетское. – 2002.
3. Саяпин В. Н., Саяпина Н. Н. Педагогические технологии //НН Саяпина. – 2009.
4. Saravanan V. 'Thinking schools, learning nations' implementation of curriculum review in Singapore //Educational 5. Research for Policy and Practice. – 2005. – T. 4. – №. 2. – C. 97-113.